

DOVE KINDEREN EN PESTEN OP DE REGULIERE SCHOOL

Pesten op de reguliere school

Pesten is 'iemand bewust kwetsen, bedreigen of angst aanjagen'. De statistieken laten zien dat het heel veel gebeurt. Zo maakte het Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid bekend dat één op de vier leerlingen in het basisonderwijs regelmatig wordt gepest. Van deze leerlingen vertelt ongeveer tweederde dat niet aan hun ouders.

Kinderen met een handicap lopen een groter risico slachtoffer te worden van pesten, vooral in het regulier onderwijs. Uit recent onderzoek, uitgevoerd door de Universiteit van Utrecht, blijkt dat de kans op pesten veel groter is dan bij kinderen zonder handicap. Zij hebben op school doorgaans een uitzonderingspositie. Soms kunnen ze niet met alles meedoen. Daar komt bij dat ze extra aandacht van hun leerkrachten nodig hebben, wat bij klasgenoten jaloezie kan oproepen. Al met al is dit niet bevorderlijk voor het zelfvertrouwen van de kinderen. En juist kinderen met weinig zelfvertrouwen zijn makkelijke slachtoffers voor pestkoppen ▼

Het eerste jaar van het middelbaar onderwijs is een extra kwetsbare periode voor dove kinderen. De overgang na de basisschool is voor ieder kind groot en vraagt veel aanpassing. Voor een doof kind is dat moeilijker. Jongeren gaan steeds meer in groepen optrekken, maar het dove kind kan daar meestal niet aan meedoen. Uiterlijk en gedrag moeten aan strenge normen voldoen, en met een hoortoestel en een moeilijke communicatie pas je al gauw niet in dat plaatje. Ook het onderwijs is heel anders ingericht met wisselende docenten. Dat bemoeilijkt het volgen van de lessen.

Signalen

Kinderen vertellen het vaak niet als ze gepest worden. Ze schamen zich, of zijn bang dat het pesten alleen maar erger wordt als het uitkomt. Het is daarom belangrijk dat ouders en leerkrachten goed op de signalen letten. Signalen voor pesten zijn vaak lastig te herkennen, omdat het om schijnbaar alledaagse dingen gaat die bij alle kinderen voorkomen. Als iets echter regelmatig voorkomt, kan dat een aanwijzing zijn dat er sprake is van pesten. Signalen kunnen bijvoorbeeld zijn: ▼

Tips voor de communicatie

Doofheid bemoeilijkt de communicatie met horenden. Als horende kun je niet even snel uit een boekje leren hoe dat moet: communiceren met een doof kind. Toch zijn er wel een paar gedragsregels die kunnen helpen bij de communicatie. Het zijn algemene tips, die extra belangrijk zijn als u met een kind praat over onderwerpen die hem persoonlijk raken, zoals pesten. Als u vaker met een doof kind omgaat, is het de moeite waard een gebarentaalcursus te volgen.

- ▶ Zorg dat u de aandacht hebt van het dove kind.
- ▶ Zorg dat uw gezicht niet te ver van het kind af is en dat hij uw gezicht goed kan zien.
- ▶ Zorg dat er genoeg licht op uw hele gezicht valt, zodat het kind uw mond en uw mimiek goed ziet. Ga daarom ook niet met uw rug naar het raam of een andere lichtbron staan; uw gezicht is dan in de schaduw.
- ▶ Spreek niet met een volle mond en rook niet als u met het kind praat. Als u een baard of snor hebt, zorg dan dat uw mond goed zichtbaar is.
- ▶ Controleer of achtergrondgeluiden tot een minimum beperkt zijn. Dit is vooral belangrijk voor kinderen die hulpmiddelen gebruiken om te horen.
- ▶ Schreeuw niet. Als u schreeuwt, wordt spraakafzien moeilijker en kan het kind de indruk krijgen dat u kwaad bent op hem.
- ▶ Spreek duidelijk en een beetje trager dan gewoonlijk, maar wel in een spreektempo.
- ▶ Zinnen zijn gemakkelijker te begrijpen dan afzonderlijke woorden. Doordat de woorden in een context worden geplaatst, kan het kind makkelijker volgen wat u bedoelt.
- ▶ Houd uw handen vrij, zodat u de gesproken taal met gebaren kunt ondersteunen.
- ▶ Gebruik een duidelijke mimiek om uw woorden kracht bij te zetten.
- ▶ Als u van gespreksonderwerp verandert, zorg er dan voor dat dit voor het kind duidelijk is. Zeg bijvoorbeeld dat u nu over een ander onderwerp begint.
- ▶ Spraakafzien is bijzonder moeilijk en sommige woorden zijn extra lastig af te lezen. Ga daarom regelmatig na of het kind u begrijpt. Herhaal zo nodig uw woorden of zeg hetzelfde in andere woorden.
- ▶ Geef niet op als u het kind niet begrijpt of als het kind u niet begrijpt. Probeer opnieuw en kom er desnoods later op terug, met de hulp van iemand die makkelijker met het kind communiceert. Misschien kan schrijven ook helpen om iets duidelijk te maken.

Doofheid en gepest worden

Doofheid* bemoeilijkt de communicatie en dat maakt een doof kind kwetsbaar. Want het is makkelijker om iemand te pesten die je niet goed begrijpt en kent. Onbekend maakt onbemind. Risicofactoren voor dove kinderen zijn bijvoorbeeld:

- ▶ Een doof kind maakt misschien ongewone geluiden, praat waarschijnlijk onduidelijk, gebruikt wellicht gebaren en zoekt meer lichamelijk contact in de communicatie om aandacht te krijgen.
- ▶ De communicatie is extra lastig in een klas, waar meestal veel achtergrondlawaai is. Het dove kind kan snel het gevoel hebben dat de anderen hem* buitensluiten of om hem lachen; hij kan het zelf niet controleren.
- ▶ Een doof kind is vaak geïsoleerd in een groep; het is moeilijk om zich aan te sluiten bij de andere kinderen en te volgen waarover zij praten. Als een kind weinig begrijpt, proberen de andere kinderen het na een tijd vaak niet meer.
- ▶ Het kind wordt zenuwachtig tegen het eind van de lessen.
- ▶ Er verdwijnen spullen van het kind, of spullen raken beschadigd.
- ▶ Kleding is gescheurd of vuil.
- ▶ Het kind heeft onverklaarbare wonden en blauwe plekken.
- ▶ De schoolresultaten gaan achteruit.
- ▶ Het kind vraagt veel (negatieve) aandacht.
- ▶ Het kind heeft grote tegenzin om naar school te gaan, lijkt bang en gestrest.
- ▶ Het kind doet alsof hij ziek is om niet naar school te hoeven.
- ▶ Het kind gaat zo laat mogelijk naar school en komt na schooltijd direct naar huis.
- ▶ Het kind is teruggetrokken en doet niet mee in de klas.
- ▶ Het kind zit veel alleen op school.
- ▶ Het kind blijft opvallend veel in de buurt van de leerkracht die toezicht houdt tijdens de pauzes.
- ▶ Het kind speelt niet met anderen in de pauzes en na schooltijd, en blijft het liefst thuis.

Deze signalen hoeven niet te betekenen dat een kind gepest wordt. Het kind kan ook door andere oorzaken geïsoleerd raken, bijvoorbeeld door zijn doofheid, en zich onprettig voelen op school. Dit is dan toch een reden om actie te ondernemen. De leerling heeft kennelijk steun nodig om goed te kunnen functioneren op school.

In de klas

Op scholen zou er structureel aandacht moeten zijn voor pesten in het algemeen, en voor pesten van kinderen met een handicap of chronische ziekte in het bijzonder. Als scholen een beleid tegen pesten ontwikkelen, kan dat veel narigheid voorkomen. Los van het schoolbeleid kunnen leerkrachten zelf binnen hun klas ook al veel doen tegen pesten. U vindt hier enkele tips.

- ▶ Als de leerling iets wil vertellen, neem dan voldoende tijd om te luisteren. Dove kinderen hebben meer tijd nodig om duidelijk te maken wat ze bedoelen, zeker als ze onder spanning staan of geschokt zijn. Houd daar rekening mee.
- ▶ Geef een dove leerling de kans om mee te praten in groepsgesprekken en tijdens de les, door hem voldoende tijd te geven. Als hij zijn verhaal kan doen en een bijdrage kan leveren, leert de groep hem beter kennen.
- ▶ Realiseer u wat het betekent wanneer je geen geluiden hoort, zoals de bel die de pauze aangeeft. Dove kinderen missen ook veel informatie die impliciet, tussen neus en lippen door, gegeven wordt. ▼

Op school

We zeiden al dat iedere school een beleid tegen pesten zou moeten hebben, waarin ook aandacht is voor bepaalde groepen leerlingen, zoals dove kinderen. Natuurlijk staan scholen organisatorisch erg onder druk en is het moeilijk om tijd vrij te maken voor nieuwe initiatieven. Toch is het nodig om te zorgen voor een klimaat waarin pesten niet past. Er zijn genoeg voorbeelden van scholen die hiervoor strategieën hebben ontwikkeld.

- ▶ Het moet duidelijk zijn dat een goed klimaat op school een zaak is van iedereen samen: leerlingen, ouders, leerkrachten en ander personeel. Het personeel speelt natuurlijk een extra belangrijke rol. De school moet bijvoorbeeld zorgen dat ze getraind worden in het omgaan met pesten en dat ze voorlichting krijgen over doofheid. Ook het contact met ouders is heel belangrijk; zij kunnen meedenken over de dingen die op school gebeuren. Hoe meer mensen zich inzetten voor een goed schoolklimaat, hoe beter het is.
- ▶ Neem praktische maatregelen tegen pesten. Zorg voor voldoende toezicht voor en na schooltijd, in de klassen en tijdens pauzes. Zorg dat ook de dove leerlingen weten waar ze kunnen aankloppen als ze problemen hebben. Zorg dat er extra aandacht is voor dove kinderen en andere kinderen die het wellicht moeilijker hebben op school.
- ▶ Voor kinderen die overstappen van de basisschool naar de middelbare school, kunnen overgangspromerenten worden opgezet. Zo kunnen de leerlingen op een prettige manier kennismaken met hun nieuwe school, met de andere manier van werken en vooral ook met hun nieuwe medeleerlingen. ▼

Meer informatie

De FODOK beveelt scholen van harte het lespakket *Wat je pest ben je zelf* aan. Dit lespakket is ontwikkeld door Jopla, het platform van jongeren met een handicap of chronische ziekte. Het lespakket is geschikt voor alle scholen, ook als er geen sprake is van gehandicapte leerlingen die gepest worden. Het lespakket bestaat uit:

- ▶ Een video waarop gehandicapte jongeren vertellen over hun ervaringen op school.
- ▶ Twee 'pestschriften' (één voor leerlingen in het basisonderwijs en één voor leerlingen van het voortgezet onderwijs) met lees-, denk-, teken-, schrijf- en doe-opdrachten.
- ▶ Een docentenhandleiding met een uitgebreide boekenlijst voor kinderen van vier jaar tot twaalf plus, ouders en leerkrachten. Ook zijn de adressen van alle patiënten- en ouderorganisaties vermeld.

Een proefpakket kost f 12,50.

Wat je pest ben je zelf; video, docentenhandleiding en pestschriften; M. Baeten en J. van Hest; een uitgave van Duo/Jopla te Utrecht, telefoonnummer: 030 - 215 51 88.

Het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum heeft over pesten allerlei informatiemateriaal uitgebracht, zoals videobanden, voorleesboeken en begeleidend lesmateriaal. Informatie bij het APS, telefoonnummer 030 - 285 67 66.

Op het internet is uiteraard ook informatie te vinden.

Informatie over pesten: www.sjnl/pesten
www.pesten.nl
www.posicom.nl

Informatie over handicaps: www.leefwijzer.nl
www.cg-raad.nl

Informatie over doofheid: www.fodok.nl

Een doof kind in de groep. Ervaringen van leerkrachten en andere begeleiders; een uitgave van de FODOK te Utrecht, telefoonnummer 030 - 290 03 60.

Pestgedrag? De Kanjermethode van het Instituut voor Kanjertrainingen; sociale vaardigheidstraining in tien lessen; een uitgave van uitgeverij Edumedia, telefoonnummer 0294 - 233 45 25, website www.kanjertraining.org.

Pesten op school; B. van der Meer; een uitgave van KPC Berkhout Nijmegen bv, ISBN 90-6310-202-X.

Nationaal onderwijsprotocol tegen pesten; onder andere te bestellen bij de Vereniging Openbaar Onderwijs, telefoonnummer 0343 - 51 34 34.

Pesten; een extra handicap; R.S van Huizen e.a.; een uitgave van de Universiteit van Utrecht, Wetenschapswinkel Sociale Wetenschappen, telefoonnummer 030 - 253 46 33.

- ▶ Kinderen vinden het vaak moeilijk om er in de klas over te praten als ze gepest worden. Ze zijn bang dat het vervelende gevolgen heeft, dat bijvoorbeeld klasgenoten hen als verklikker beschouwen of juist meer gaan pesten. Voorkom dus dat het slachtoffer in moeilijkheden komt. Voer klassengesprekken over dit onderwerp bij voorkeur in aanwezigheid van een tolk of communicatieassistent.
- ▶ Als er problemen zijn, consulteer dan anderen, zoals de ambulante begeleiding van een dovenschool. Zij kunnen wellicht helpen tot een snelle oplossing te komen.
- ▶ Geef voorlichting aan de klas over handicaps en chronische ziekten, en over doofheid in het bijzonder. Als kinderen beter begrijpen wat doofheid inhoudt, zullen zij zich meer inzetten voor het dove kind in hun klas.

**Deze brochure richt zich op dove kinderen. Veel van de belemmeringen die zij tegenkomen, gelden ook voor slechthorende kinderen. Slechthorende kinderen hebben als groot voordeel dat ze meestal de geproken taal beter kunnen volgen. Dit heeft echter als vervelend bij-effect dat andere mensen verwachten dat ze gewoon kunnen meedoen met de rest. Hun handicap wordt vaak onderschat.*

**We gebruiken in deze brochure de mannelijke vorm. Waar 'hem' staat, wordt 'hem of haar' bedoeld.*

Dit is een uitgave van de FODOK, de landelijke organisatie van ouders van dove kinderen. De brochure kwam tot stand met financiële steun van de Stichting Kinderpostzegels Nederland. Voor de brochure is gebruik gemaakt van de voorlichtingsfolder Deaf children, bullying in mainstream schools, van de National Deaf Children's Society.